

Хвороба Лібенкрафта. Morbus dormatorius adversus: понурий роман  
Олександр В. Ірванець

У тому світі люди не знають творів античної літератури і дуже бояться страшної невідомої хвороби. Ця хвороба зрештою вражає і головного героя. Епідемія поширюється, страх наростає. Проте у фіналі багато людей виходять на берег річки зустріти світанок і вдивляються у далечінь. Можливо, в цьому і є спасіння?..

Олександр Ірванець

Хвороба Лібенкрафта

Morbus dormatorius adversus: понурий роман

Частина перша

Дожидай же, кожен смертний, дня останнього в житті,

За щасливого на світі ти нікого не вважай,

Поки він у пристань вічну без біди не допливе.[1 - Переклад Бориса Тена.]

Софокл. «Цар Едіп»

\* \* \*

Це сталося саме тоді, коли трамвай переїздив річку. Салон був повний, проте не забитий ущерть, як то зазвичай уже години після п'ятої пополудні. Ігор їхав на ранкове заняття з пластики, стоячи в тисняві на задньому майданчику й спостерігаючи, як у нерівно вигнутому склі віддаляються зустрічні вантажівки, розхляпуючи з-під коліс перемішаний з грязюкою сірий сніг. Він навіть не зауважив, коли на середні двері увійшов зовсім молодий хлопчина, швидше за все іще школяр-старшокласник. Юнак мав за спиною наплічника, і

піднятий розлогий каптур куртки закривав його обличчя. Особливої уваги на нього ніхто не звернув – хлопчина став біля вікна прямо навпроти середніх дверей, там, де не було сидінь, лише брудне поліроване поруччя. Ігор так і не помітив, чи то хлопець уже мав книгу в руках, а чи лише у трамваї витяг її з рюкзака й спробував читати. Та салоном уже рухалась кондукторка, монотонно примовляючи: «Хто зайшов, компостуємо квиточки! У кого нема, купуємо в кондуктора-а!» Хлопчина несамохіть відвів очі від книжки й зовсім коротко зиркнув спідлоба у її бік.

Першою заверещала повна жінка у пальті з хутряним коміром. Вона вже пробиралась до дверей, наміряючись вийти на зупинці. Її крик: «Пля-ямки!!!» стрепехнув увесь салон. Хлопчина зблід і неотямлено кліпнув. Тоді вже всі у трамваї побачили на його повіках два маленьких темно-червоних кружечки. Хлопець опустив руки з книжкою і якимось покірно заляк. Його плечі неначе обвисли, він увесь ніби сильно зменшився на зріст. Очі він заплющив, так що дві червоні плямки майже правильної круглої форми дивились на людей, немов химерні невидючі зіниці. Та майже одразу він міцніше склепив повіки, і два кружечки зробилися вузькими овалами, схожими на крихітні веретенця.

Товстуха з хутряним коміром, тримаючись однією рукою за поручня, другою якимось примудрилась розмахнутися в неширокому просторі трамвая і своєю чорною, доволі масивною сумочкою вдарила хлопчину в пах. Він тихо зойкнув і зігнувся в попереку, різко хитнувшись уперед. Тітка замахнулася знову, але тут її вже випередили двоє підпилих чоловіків, які швидко протискалися через салон з боку водійської кабіни. Вони відштовхнули ошелешену кондукторку, котра, вчепившись за спинку одного із сидінь, притисла до себе сумку з квитками й виручкою і закусила губу. Перший з чоловіків одразу вдарив хлопця ногою в голову – потужно і важко. При цьому чоловік застогнав, трохи ніби підвиваючи. Другий, різко виступивши з-за спини першого, із усієї сили ліктем правої руки по спині остаточно звалив тіло юнака – той упав ницьма, тихо й протяжно застогнав, підтягнув долоні до голови, але чомусь лише закрив ними обличчя.

Трамвай тим часом доїхав до зупинки і відчинив двері. Обое чоловіків ногами почали виштовхувати тіло хлопчини з вагона. Товстуха у пальті терпляче дочекалась, коли вони закінчать, а потім діловито вийшла, міцно притримуючись за поручень. За нею з вагона вискочило ще чоловіків зо п'ять. Через передні двері вибіг водій. У руках він тримав замашного гайкового ключа. Обступивши тіло хлопця, семеро чоловіків почали розмірено й методично завдавати ударів, переважно черевиками, намагаючись влучати у голову. Хлопець скрикнув, кілька разів різко смикнувся, але тут водій, відіпхнувши котрогось із пасажирів, широко розмахнувся й різко опустив ключа йому на потилицю. Хрускіт було чути аж у вагоні. Червона бульбашкувата пляма виступила на комірі й почала розтікатися по брудному нерівному асфальті. Дехто з пасажирів опустив голову, ще хтось відвернувся,

але більшість з погано прихованою цікавістю спостерігала крізь вікна й відчинені двері.

Урешті все закінчилося. Хлопчина лежав нерухомо й розслаблено. Водій трамвая обережно витер закривавленого ключа об його куртку й, озирнувшись на чоловіків, котрі захекано похитувались навколо тіла, буркнув: «Ну, ви ж повідомите, щоб це прибрали». І, так само трохи захекано похитуючись, пішов до передніх дверей. Трамвай дзеленькнув і покотив собі далі. Через дві зупинки Ігор вийшов.

\* \* \*

У театрі з'ясувалося, що заняття з пластики скасовані. Але за півгодини їх усіх чекало керівництво – позачергові збори трудового колективу. Проте ці тридцять хвилин можна було використати максимально вільно і з користю: випалити цигарку на господарчому дворі, та ще й з кавою. Кава, щоправда, в театральному буфеті була лише розчинна, поганенька, та все ж це була кава. Бо в усьому місті гастрономи продавали тільки цикорієвий напій «Бадьорість», гіркий і коричневий, проте без грана кавового смаку чи навіть запаху. Та й черги по цей напій стояли через увесь магазин.

Ігор отримав від буфетниці пластиковий стаканчик багаторазового використання, в якому на третину коливалася чорна рідина з ріденькою піною попід обідком, і, обережно тримаючи напій перед собою, сходами піднявся до господарчого виходу. Сигарети в кишені трохи пожмакалися (м'яка пачка, що поробиш), проте одну з них вдалося без проблем розпрямити й навіть припалити. Ковток гіркуватої рідини, затяжка гіркуватим димом – і на серці зробилося добре, затишно, комфортно. Навіть зимове небо над головою трохи прояснилося, здавалося, що між хмарами де-не-де прозирають клинці блакиті. Для повного комфорту не вистачало тільки Віктора – і він скоро з'явився, хвилини за три-чотири, так само несучи в правій руці стаканчик з кавою, а лівою випорпуючи сигарету з такої самої м'якої пачки.

– Пхривіт, пхривіт! – приязно прохрипів він, не розтуляючи рота, в який саме застромив тютюновий виріб.

– Здоров! – відбуркнув Ігор і затягнувся якнайглибше.

– Ти якийсь не такий, – відчув зміни в настрої друга Віктор. – Щось трапилося? Га?

– Епідемік у трамваї... – Ігор відсморбнув зі скляночки. – Молодий хлопчина...

– А-а-а... – протягнув Віктор. – Розумію. Це завжди так важко. Ніколи не звикнеш. Чи звикнеш? Га?

Ігоря чомусь роздратувало це його друге «га» поспіль, і він не відповів. Відвернувся, струсив попіл, знову відсorbнуv кави. Віктор, схоже, відчув недоречність свого питання ні про що. Він теж помовчав, посмоктав цигарку.

– А взагалі як справи?

Ігор насупився, але посмішки не стримав. Так, звісно, загалом справи нормально.

– Так, звісно, у всьому іншому справи нормально. Ти це хотів почути?

– Ну, перестань, не лізь у пляшку.

– До речі, про пляшку...

– Розумна ідея, – Віктор пожвавішав. – Знаєш, чого я хриплю? Голос зірвав на озвучуванні. Зате гонорар заплатили. Можемо збігати.

– А що ти озвучував?

– Так, фільм один. Можна сказати, научпоп. Інструктаж.

– Інструктаж? До чого?

– Як поводитись, коли зустрінеш епідеміка. Десятихвилинка.

Ігоря аж пересмикнуло. Ось знову! Щоб не показати свого стану, він з усієї сили затагнувся, після чого знов припав до стаканчика. Потім, потамувавши роздратування, все ж запитав:

– А мене чого не запросили? Ти ж знаєш, як мені гроші потрібні...

– Там було лише два голоси. Чоловічий і жіночий. Ти не дмися, – Віктор, видно, теж відчував деяку незручність. – Добре, ходімо на ті збори. А після зборів я виставлю.

\* \* \*

На збори і справді зійшлися всі актори й більша частина адміністративного персоналу. Профорг театру, в обов'язки якого входило проведення зібрань за відсутності Парторга, не піднявся на сцену, а просто вийшов у проміжок перед першим рядом і почав своїм високим голосом швидко зачитувати список співробітників, не особливо прислухаючись, чи лунає у відповідь на прізвище бодай якийсь відгук. Дочитавши до кінця, Профорг захвав папірця зі

списком собі кудись під пахву і, склавши руки на грудях, почав:

– Товариші! Чи я й не знаю, як то тепер звертатися... Ну та добре! Отож, ми маємо з вами поговорити про таке... Як ви знаєте, епідемія в нашій країні... а особливо в нашому місті... триває... продовжує набирати обертів. І тому треба бути особливо обережними! Втім, про це з вами зараз поговорить спеціаліст з медицини! Будь ласка, прошу!..

За цими словами з краю першого ряду піднялась цілком непоказна низенька жіночка зі скрученою на потилиці дулькою волосся. Прокашлявшись, вона відрекомендувалась лікарем-епідеміологом такою-то (Ігор миттю забув і ім'я, і прізвище), а потім почала монотонно пережовувати вже давно відомі всім факти та деталі:

– Ви, мабуть, усі вже зауважили, що на вулицях часом трапляються хворі люди. Перше, що їх відзначає і відрізняє від здорових, – червоні плямки на повіках, майже ідеально круглого кольору. Плямки помітні тоді, коли хворий моргає чи заплющує очі. У медицині це називається хворобою Лібенкрафта. Або, по-науковому, «Morbus dormatorius adversus». Її першим описав такий собі Соломон Лібенкрафт... Е-е-е... Він був чи то завідувачем фельдшерського пункту, чи лікарем. Але це не має ніякого значення. Бо зараз він, здається, виїхав за кордон.

Залою прокотився стриманий нервовий сміх. Крихітка-лікарка на мить затнулася, але опанувала себе і продовжила:

– Ця хвороба... хвороба Лібенкрафта... Вона ще мало досліджена. На жаль... Ми навіть не знаємо, яким шляхом передається інфекція. Проте вона дуж-же, дуж-ж-же небезпечна! Це справді серйозно!..

Ігор опустил погляд, спробував відсторонитися, але побачене в трамваї наринувало, встало перед очима, і його аж перетіпнуло внутрішньо. Майже в ту саму мить він почув, як Віктор, сидючи у нього десь за спиною, промурмотів до когось:

– Ще невідомо, чи той Лібенкрафт, бува, не сам запустив цю заразу між людей... Від них можна чекати всякого, – він захрипів і закашлявся.

Тим часом лікарка продовжувала:

– Тому вам усім слід бути дуже обережними, коли раптом матимете контакти з інфікованими. Ні в якому разі не можна до них торкатися, особливо відкритими частинами тіла, руками тощо. Найкраще взагалі уникати контакту, просто відійти геть, подалі...

– А зараза нехай поширюється? – несхвально пролунало запитання з глибини зали.

– Ну, чому ж? – Лікарка трохи зніяковіла. – На боротьбу з хворобою в нас мобілізовано всі

кращі сили. Наші медики проводять профілактичні роботи практично по всій території країни... І ми... ми... Зрештою, ми... наша медицина знайде способи лікування цієї недуги.

– Ага! Тобто зараз ця хвороба ще не лікується? – вже конкретно злорадно запитали з іншого кінця зали. Ігор повернув голову й побачив, що запитує котрийсь із робітників сцени, присадкуватий русявий тип, вічно напідпитку й готовий поскандалити через найменший дріб'язок. – Вона ж не лікується, про це всі знають!

Лікарка стала ніби зовсім маленькою, опустила очі долу і промимрила щось цілком нерозбірливе. Їй на допомогу поквапився Профорг.

– Зачекайте, зачекайте, не робіть поспішних висновків! – Він говорив гучно і трохи налякано, видно, хвилювання лікарки передалося і йому. – Думаю, насправді все виглядає не так страшно. Адже потрібно що? – директор зиркнув на лікарку. – Потрібно мити руки, дотримуватись правил гігієни, правда ж?

Лікарка кивнула, і залом знову прокотився не дуже гучний, проте вже відвертий сміх.

– А ще зуби чистити і вітаміни пхриймати, – прохрипів за спиною Віктор. – І регулярно калорійно харчуватися!..

Почулося рипіння крісел. Актори й співробітники підводилися, наостанок змірюючи маленьку лікарку насмішуватими недобрими поглядами.

Проте і це ще не був кінець зібрання. Профорг, подякувавши лікарці, знову дістав з-під пахви список колективу й попросив залишитися в залі близько десятка чоловік. Серед названих Ігор почув і своє прізвище. Віктор підвівся і, спершись на переднє крісло, хрипко шепнув йому з-за спини:

– Я чекатиму в хр-имерці...

\* \* \*

Після того, як зала майже спорожніла, оголошені актори підтяглись у перші ряди, й режисер Метелецький, вийшовши наперед, обвів їх своїм гострим поглядом крізь окуляри.

Метелецький був добрим режисером, одним з кращих у їхньому місті. Якщо взагалі не найкращим. Він ставив багато і плідно, його спектаклі часом здобували нагороди на конкурсах і оглядах, та й у начальства він теж мав добру репутацію. Він умів дошукуватись компромісу, цей режисер Метелецький, і цим своїм вмінням трохи навіть пишався.

– Шановні!.. – Метелецький саме так і звертався до всіх людей: і до акторів, і до

керівництва, і до випадкових зустрічних. – Шановні! Ми з вами маємо нове, надзвичайно цікаве творче завдання. І я сподіваюсь, ми з цим завданням впораємося... впораємося з гідністю, отримавши насолоду від нашої творчої праці. А також, я не сумніваюсь у цьому, ми з вами зуміємо принести відповідну насолоду нашим майбутнім глядачам!

За цими словами режисер зняв окуляри й протер їх краечком трикотажного светра невизначеного кольору. Ця пауза означала: ви все-таки мусите вислухати те, що я вам скажу.

Врешті погляди акторів таки скупчились на постаті режисера і нерозбірливий гамір трохи вщух. Іще зовсім молода актриса, цьогорічна випускниця театрального технікуму, навіть не втрималася і запитала, ніяковіючи:

– То що ми ставитимемо? Вибачте?

Метелецький підніс окуляри до обличчя, проте не насадив їх на носа, а затримав перед собою і, мружачись, придивлявся до якості відчищення скелець. Мовчання в залі зробилось майже цілковитим, тільки хтось один на протилежному від Ігоря краю другого ряду все ще бубонів собі щось.

– Так, резонне питання! – Метелецький нарешті повернув окуляри на верхню частину обличчя. – Але є декілька «але»...

Бубоніння трохи втихло.

Вслухавшись у мовчання акторів, режисер задоволено продовжив:

– Утім, про це – пізніш. А зараз я просто маю повідомити вам, що ми з вами працюватимемо над п'єсою древнього грецького драматурга Софоклеса «Цар Едіп».

Отут уже нарешті запанувала повна мовчанка. Дехто з акторів презирнувся, інші здивовано витріщились на режисера. Молода актриса аж піднеслася зі свого місця й так, напівпідвівшись, приголомшено запитала:

– А як?... А коли... коли ви роздасте нам тексти ролей?

– Отут і полягає непроста, сказати б, суть нашого завдання, – з легенькою, трішки ніби ніяковою усмішкою режисер Метелецький тягнув фразу, ніяк не зважаючи її завершити. – Річ у тім, що ми з вами працюватимемо... працюватимемо над постановкою... без тексту!

Ігореві здалося, ніби режисер навіть трохи знікотив. Хоча ні, це просто неможливо. Режисер не може ніяковіти, особливо Метелецький. Ось він і справді опанував себе й продовжив:

– Ви ж знаєте, наше місто на карантині у зв'язку з епідемією. Це по-перше. А по-друге, згідно з вказівками Ідеологічного Управління, твори давніх епох вилучені з усіх без винятку бібліотек. Отож...

Напружена тиша в залі не спадала.

– Отож ми з вами працюватимемо над спектаклем, базуючись, так би мовити... на інформації, яку ми маємо про п'єсу. Адже ви напевно знаєте цей твір? Хіба ні? Ні?

Питання впало у порожнечу тиші й ніби аж іще більше поглибило її. Ігор озирнувся на колег – більшість із них опустила очі й замислено роздивлялася щось на підлозі. Проте режисера Метелецького навіть це не дуже стурбувало.

– На щастя, шановні, у нас є Семен Маркович! – переможно повідомив він усім присутнім.

Семен Маркович Кушнір був найстаршим і найстарішим актором театру. Вже кілька разів його збиралися відправляти на пенсію, проте увесь час поставало питання, ким же його замінити. Оскільки гідної кандидатури все не знаходилося, Семен Маркович, кречучи, й далі працював, виходячи на сцену майже щовечора і втілюючи в життя образи добрих керівників у виробничих драмах, якими і славився їхній Державний театр Зарічного району. Якось під час післяпрем'єрного застілля Семен Маркович, вийшовши з Ігорем покурити на господарчому дворі, закашлявся після міцної затяжки і, втерши сльозу, що набігла на око, пробурмотів, вдивляючись у сірий морок: «А я ж мав короля Ліра грати...» Ігореві тоді дуже кортіло запитати, що ж це за роль така – король Лір, та він стримався: ніяково було лізти старому в душу. Тож він тільки мовчки кивнув. Але в пам'яті залишилась понуро схилена масивна голова старого актора з руським, ще доволі густим волоссям.

Згадавши про це, Ігор зауважив, що самого Семена Марковича в залі немає. Роззирнувся, витягаючи шию, – ні, таки справді нема. І, ніби зрозумівши його погляд, режисер Метелецький пояснив:

– Семен Маркович зараз у медпункті. Він отримав, так би мовити, виробничу травму. Йому швидко нададуть потрібну допомогу, і він приєднається до нас.

Саме після цих слів Метелецького у дверях з'явився Семен Маркович. Ігор першим помітив його, бо так і сидів далі впівоберта. У старого була забинтована голова й уся верхня половина обличчя густо замащена йодом – чоло, перенісся, над і під очима. Притримуючись рукою за спинки крайніх крісел у рядах, Кушнір повільно йшов до сцени, високо задерши голову: біла пов'язка налазила йому на очі. Тепер уже не тільки Ігор, а й усі в залі повернули голови назустріч старому. А він, повільно дотупцювавши до першого ряду, підійшов і став поруч із Метелецьким, при цьому роззираючись із-під пов'язки у бік колег водночас зверхньо і якось аж ніби трохи винувато.

Режисер знову зняв свої окуляри, подивився на старого актора згори вниз і продовжив:

– Розумієте, шановні, наш Семен Маркович здобував свою освіту в ті далекі часи, хе-хе... коли цей твір, я маю на увазі «Цар Едіп», іще вивчався в курсі театрального технікуму...

– Взагалі-то я закінчив театральний інститут... – неголосно, швидше собі під ніс, ніж на публіку, промурмотів Семен Маркович.

– Семене Марковичу, шановний! Ну яке це тепер має значення? – Метелецький повернув окуляри на належне їм місце й аж розвів руками в запалі. – Ми всі, тут присутні, маємо відповідну закінчену театральну освіту.

І ми тут усі професіонали й однодумці. Тому будьте такі ласкаві, розкажіть нам коротко зміст цієї п'єси, її, так би мовити, генеральну фабулу. Адже ви це все пам'ятаєте, я не сумніваюся!

– Не так воно просто... – Кушнір говорив зовсім тихо, видно було, що він не дуже добре відчувається. – П'єса ця справді дуже відома... була свого часу. Але я в ній не грав, тому навряд чи з мене буде велика користь. Ролей я не знаю, а генеральна, як то ви сказали, фабула, вона там досить проста...

– Ну так тим краще! Семене Марковичу, – режисер аж запроменився дещо нещирою приязню. Він розставив руки назустріч старому акторові, ніби хотів стиснути його в обіймах. – Якщо вона така проста, то нам не буде складно поставити її на сцені. Колектив у нас молодий, здоровий, нам ще й не такі завдання по плечу! Розповідайте, шановний, розповідайте!

– Отож... – Було помітно, що Семен Маркович напружує пам'ять, пригадуючи щось давно і надійно забуте. – Отож... там є... Едіп, ясна річ, Едіп. А ще там є той пророк, точніш оракул, його звати... звати його – а! Тересій. Чи, може, Тіресій... Точно – Тіресій! Потім там ще фігурують... Як же ж їх?.. – Старий почухав голову під пов'язкою, котра знову збилася набакир.

– Може, Семене Марковичу, може, ви нам спершу розповісте, так би мовити, сюжет п'єси, перебіг дії? А вже потім пригадаєте всіх дійових осіб? – режисера відверто дратувала манера викладу, що її обрав Кушнір.

– Зараз-зараз. Дайте мені, будь ласка, зосередитися!.. – Старий актор іще раз підніс руку до голови.

Метелецький перевів свій погляд на акторів у залі, знову зняв окуляри, протер їх:

– Я, може, вам тим часом поясню, в чому причина. Там, у цій п'есі, в самому її фіналі, є така сцена, коли Едіп, головний герой, втямивши увесь жах, всю трагічність ситуації, в якій він опинився, приймає рішення покарати самого себе. І він осліплює сам себе, виймає собі очі металевою пряжкою... чи брошкою... Пряжкою чи брошкою, Семене Марковичу? – Режисер знову повернув голову до Кушніра, але той все ще чухав собі десь під пов'язкою і, здавалося, перебував у глибокій задумі. – Ну, та несуттєво. І ось наш шановний Семен Маркович, розігруючи переді мною цю сцену, так би мовити, імпровізуючи, настільки захопився, що справді почав бити себе по обличчю, по очах якимсь гострим металевим предметом. – Метелецький насторожено всміхнувся. – Що то було, Семене Марковичу?

– Там ще є Креонт. Чи Креант? – Старий, видно, все ще не чув, що у нього запитують. Режисер махнув рукою.

– Семене Марковичу! Чуєте мене, Семене Марковичу, шановний! Вам, напевно, і справді треба піти і ще трохи відпочити! Добре?

Старий актор кивнув і, все ще чухаючи собі чоло під низько насунутою пов'язкою, повільно почвалав до виходу із зали. Незрозуміло було, чи чув він слова режисера, а чи просто так сам собі вирішив, що свою частину роботи виконав і може бути вільним.

Метелецький подивився йому вслід, іще раз протер окуляри, насадив їх на носа і розвів руками.

– Добре, шановні, роботу над майбутнім спектаклем продовжимо завтра. Самі бачите, сьогодні Семен Маркович трохи... не в формі. Всі вільні.

\* \* \*

Ігор не ввійшов, а буквально вбіг у Вікторову гримерку. І саме вчасно – Віктор уже повільно скручував комірця алюмінієвої безкозирки з пляшки настоянки «Цукрова». На вузькому гримерному столику лежало п'ять чи шість пересохлих цукерок-подушечок з повидлом.

– О, добре! – Віктор повернув голову в його бік. – А то я вже без тебе починати зібрався. То що там? – Він дістав з шафки-трюмо пластикового стаканчика, точнісінько такого, в яких у буфеті подавали каву, налив туди на два пальці настоянки і простягнув товаришеві. – Давай! Поїхали!

Ігор махнув, бридкий смак «Цукрової» обпик піднебіння, потім горло і заструменився кудись донизу, в глибини організму. Подих на мить забило, очі засльозились, та потім все минуло.

– Нову постановку Метелецький робитиме... – видихнув він разом з випарами настоянки. Віктор відвернув обличчя:

– Це я зрозумів. І що ставитиме?

– Того, як його?.. «Царя Едіпа». Знаєш таку п'єсу?

– Ні... Хоча начебто в технікумі, коли вивчали той, західний театр занепаду, то згадували якусь подібну назву. Цар якийсь чи, може, король...

– Король? Може, король Лір?

– Може, й король... – Віктор теж випив і, впхавши до рота подушечку, заходився ганяти її язиком. – Фу, ну й гидота ця «Цукрова»!..

– А ти не запам'ятав, що то за п'єса?

– Яка? Про короля?

– Так. Про короля.

– Ні, зараз не згадаю. Так, у підручнику сторінки прогортав, коли до заліку готувався. Я ж тоді вже над дипломною працював. «Партизанська балада», пам'ятаєш? Я там Грицька грав. Грицька-підпільника.

– Шкода...

– Що шкода? Чого шкода?

– Шкода, що не запам'ятав...

Та перестань ти! Давай по другій!

\* \* \*

Ігор більш-менш отямився вже за квартал від свого будинку. Ніби в тумані пригадувалось, як їхав трамвай, від театру, через річку, мостом, і там, на мості, у брудних надвечірніх сутінках, начебто хтось когось намагався упіймати, гнався, кричав, і всі пасажери у трамваї прикипіли до вікон, мовчки спостерігаючи, і лише мала дівчинка десь у матері на колінах запитала високим голосом: «Мамо, а сьо таке підемік?»

«Ну й бридота ця «Цукрова»... – Думка прийшла до голови ословесненою, конкретною. – Н-У Й Б-Р-И-Д-О-Т-А». Ніби вогненні літери стояли перед очима. Ігор приклав руку до живота, в якому смоктало і нило. «Чого ж ти хочеш, якщо лише два смажених яйця зранку і

скільки там подушечок з повидлом у Вікторівій гримерці... і ще та кава?..»

Ліхтарі скінчилися, тож треба було пильно вдивлятися під ноги, аби не ступити у пащу відкритого каналізаційного люка. Підворіття накрило вже цілковитою темрявою, навпомацки, на самій лиш інтуїції вдалося відчинити двері до під'їзду – зрештою, вони не дуже-то й зачинялися, тримаючись на одній лише верхній петлі: якось хтось із сусідів, повертаючись так само напідпитку, вибив їх ногою. Давно неметеними сходами піднявся на свій другий поверх, пошкрябав ключем по дверях, трапив до замкової шпарини і...

– А тато знову п'яний прийшов! – проспівала Марина, стоячи в коридорі між кухнею та кімнатою. Її погляд знизу вгору був уїдливым і насмішкуватим. – Чуеш, мамо?! – гукнула вона в причинені кухонні двері. – Тато знов напився!

– Але ж ти й... – видихнув Ігор, намагаючись розшнурувати лівого черевика і втрачаючи рівновагу. – Але ж ти й... дитина, Марино! Гик! – Правицею довелось ухопитися за вішалку.

З півтемряви кухні визирнула Ліда – в халаті, з розпущеним темно-русявим волоссям. Її змучене, виснажене обличчя, здавалося, було суцільним осудом, втіленням осуду в найвищій, останній інстанції, без жодних апеляцій і касаційних скарг. – Зарплати, звісно ж, не давали?

– Не давали!.. – Язик у роті ворухився погано, ніби розбухнувши й заповнивши собою не тільки ротову порожнину, а й усю голову. – Є щось почеве... повеве... пове-че-ря-ти? – з третього разу по складах вдалося вимовити фразу до кінця.

В очах у Ліди роздратування перемішалось зі співчуттям. Спершу співчуття було зовсім мало, та за якусь хвилину очі трохи потеплішали.

– Ну, давай, прохось, я зараз щось придумаю.

В кухні під стелею слабенько жевріла двадцятиватка. Стіл, застелений картатою цератою, був порожнім, коли не рахувати синьої в білу цяточку сільнички, яку хтось із друзів привіз у подарунок із гастролей до столиці. Ігор важко сів на табуретку і сперся об край столу. В животі нило і смоктало. В роті було гидко.

– Лишилося три яйця, – сказала Ліда від плити монотонним втомленим голосом. – Одне завтра малій на сніданок. А два можу тобі зараз засмажити. Або зварити. Хліб ще є. Півбуханця.

– Умгу... – промимрив Ігор, кладучи голову на лікті й намагаючись потамувати різачку у шлунку.

– Що «умгу»? – перепитала Ліда. – То підсмажити чи зварити?

— Підсма... та нехай... що тобі легше... — Ігор не хотів сперечатися і в глибині душі почувався трохи винним перед дружиною: чоловік-невдаха, зарплати не приносить, а тепер іще й напився з приятелем. І не вперше. Він заплющив очі й ще почув, як стукались яйця об край сковорідки, з тріском і шкварчанням... Але він уже в цей час чомусь ішов по холодній вологій землі, яка розсипалась під ногами, ішов на берег чи то моря, чи річки, одним словом, великої води, і навколо нього чомусь ішло теж іще багато людей, і всі вони йшли не просто так, а до якоїсь дуже важливої цілі. Що це за ціль, Ігор не знав, але розумів, що вона десь близько, десь ось-ось, десь поряд і попереду. Присмеркове освітлення раннього світанку не давало можливості роздивитись обличчя попутників, але Ігор знав, що він не один, що таких, як він, багато навколо. І ще знав, що не потрібно нічого боятися... Нічого... Не потрібно...

«То ти істи будеш?» — десь іззовні, з іншого світу запитала Ліда. Ігор підняв важку голову, роззірнувся. Перед ним на столі стояла тарілка, в якій розпливалися жовтизною по білому два засмажених яйця. Шматок сірого хліба й виделка симетрично притулялись до цього бідного натюрморту з двох боків. Сковтнувши густу слину, він почав жувати, майже не відчуваючи смаку. Скінчивши, відсунув тарілку й, заточуючись, почав до кімнати.

\* \* \*

Прокинувся від того, що лежати було твердо і холодно. Підняв голову й збагнув, що він на підлозі — у дні конфліктів і сварок Ліда принципово не дозволяла йому лягати в подружнє ліжко. Під боком відчув слизькувату плоть надувного гумового матраца, в ногах збилася блаженська ковдра з верблюжої повсті. Із кухні було чути, як дружина годує дочку сніданком.

— А тато сьогодні гроші принесе?

— Не знаю. Може, й принесе.

— Мамо! А чого він у нас такий?

— Не знаю. Який вже є. Їж давай.

— Міг би бути й не такий. Міг би бути кращий...

Все це говорилося монотонно, без жодних почуттів. Дві жінки, доросла і мала, вели свою розмову. За вікном було сіро, як і вчора, й позавчора, як і увесь зимовий час. Та й весняний і осінній також.

Ігор сів на своєму напівздутому матраці, обняв коліна блідими голими руками. Починався новий день. Рештки сну ще стриміли в голові, клубочилися там, відступаючи в забуття. Очі

за ніч запухли й розплющувались неохоче. Все ж розклепивши повіки, зиркнув на годинника – вже далеко по восьмій. А на десяту Метелецький призначив чергову репетицію. Того ж, царя, як його, Едіпа, чи що... Треба приводити себе у форму і збиратися. Сповз із матраца й почав відтискатися від підлоги. На дванадцятому разі впав грудьми на лінолеум і притулився щокою до давно не метеної шорсткуватої поверхні. Тут ще й ця зарплата. Що робити, чорт забирай? Ще з місяць тому їм повідомили, що у зв'язку з епідемією і з тим, що місто у блокаді, виплата затримується на невизначений час. Усім співробітникам театру видали безкоштовні проїзні квитки на всі види міського транспорту, себто на автобус і трамвай. Але їсти від цього хочеться не менше. Треба десь розжитися бодай якимись грошми... Ох-х, ці гроші... Ігор аж втиснувся обличчям у лінолеум. Заплющив очі й міцно стиснув повіки. Червоні, жовті, зелені, райдужні кола заструменіли, ніби небесні фонтани перед внутрішнім зором. Й раптом десь там, у глибині, він побачив тьмяний, невиразний силует. Унизу щось рухалося. Чоловік у майці й спортивних штанях ішов через кімнату до телевізора, тримаючи в одній руці чашку зі світлим напоєм, а в другій – бутерброда. Згори Ігор тільки встиг побачити ріденьке волосся на маківці чоловіка, його відстовбурчені у різні боки вуха – і видиво зникло.

\* \* \*

За півгодини, вже вмитий і поголений, Ігор намагався вискочити з помешкання непоміченим. Це йому все ж не вдалося: Ліда, в халаті, з розпущеним волоссям, перегородила дорогу вже у вузькому коридорі, біля вішалки. Тож одягати куртку й шапку довелося, опустивши голову й відводячи очі.

– Ти сьогодні постарайся прийти не таким, як учора.

– Ага... Та вже ж...

З кухонних дверей визирнула Марина.

– Тату! Ти сьогодні грошей принесес?

– Не знаю, доню. Намагатимусь. Спробую. Не знаю.

Ігор грюкнув дверима й, запихаючи руку в рукав куртки, який, мов на зло, наполовину вивернувся неслухняним апендиксом, збіг сходами. На нижньому поверсі із банкою з-під розчинної кави в руках стояв сусід – у майці, в спортивних штанях. Ще з верхньої сходинки Ігор зауважив прогресуючу лисинку в нього на маківці – ріденьке русаве волосся розходилося по колу, немов віночок, показуючи посередині акуратну кругленьку проплішинку.

– Здоров, артист! – Сусід припалив сигарету, кинув сірника до кавової банки й видихнув

йому в обличчя сиву хмарку. Ігоря різко занудило.

– Добридень, – він швидко потис сусідові правицю. Проте той був налаштований на дещо довше спілкування.

– Ну, що в тебе нового? Коли в театр пригласиш?

– Не знаю... Як буде нова постановка, обов'язково запрошу!

Петро знову затягнувся:

– Давай-давай! А то я тіки й бачу, що цих підеміків. Вожу їх цілими пачками в ізолятор, там, на Острові. Так хоть щось культурне подивлюсь раз в житті.

– Добре... – Ігор зробив спробу прошмигнути повз широкоплечу постать. – Я справді запрошу вас в театр, коли буде прем'єра.

Та, видно, сусідові хотілося поспілкуватись трохи довше. Він сперся широкою спиною на стіну, а коліно поставив на перила й таким чином остаточно перегородив шлях до виходу.

– Я ж, сосед, розумієш, і справді культуру люблю. Кіно там, футбол... часом книжку почитать, приключенчеську там, детектіва. Бо ж возиш цілими днями тих больних, вони у фургоні завивають, кричать! Після такого оддихнуть хочеться.

Ігор напружився й різко відсунув важке сусідове коліно з перил. Той хитнувся й трохи не втратив рівновагу. Він саме намірявся збити попіл із сигарети до кавової банки, але натомість обсипав собі спортивні штани.

– Та пожди ти, сосед! Я ж іще хотів тобі розказать! – сердито й трохи ніби аж ображено закричав він услід, проте Ігор спішно подолав останні сходинки і, штовхнувши двері на одній петлі, вискочив у двір.

Трамвай був напханий, видно, попередній пройшов досить давно. Ігор за звичкою зачався на задньому майданчику – там усе ж було трохи вільніше. Вискочив він з трамвая за зупинку до театру: хотілося пройтися, та й часу трохи ще лишалося. Обійшовши територію, вирішив зайти з боку внутрішнього двору.

На господарчому виході Віктор з робітниками сцени палив сигарети і спльовував на брудний сніг жовтуватою слиною. Він розповідав про якийсь випадок – Ігор почув уже самий кінець розповіді:

– ...і за нею як рвонули всі! Вона бігти не може, бо сумка важка, а кинути не догадується. Наздогнали, збили з ніг, як почали валити. Причому обережно так, щоб кров'ю не

замаститися! Я теж разів зо два приклався: це ж зараза могла і з дітьми в пісочниці гратися, і в під'їзд забрести випадково!.. – Тут Віктор зауважив Ігоря, махнув йому назустріч: – Привіт! Там Метелецький вже ролі роздає! Кушнір, здається, пригадав майже всіх, хто в тій п'есі як називається!

– І що? – Ігор зупинився, почав теж нишпорити по кишенях за сигаретами.

– Він за тебе питав! Так що ти не кури, зразу шуруй до нього.

– А-а-а... Ну, добре. – Й Ігор, так і не знайшовши курива в кишенях, рушив до кабінету режисера.

У кабінеті стояла напівтемрява: бордові штори на вікнах були щільно стулені, а Метелецький сидів у своєму кріслі з увімкненою настільною лампою. Він щось писав у блокноті. Та в першу мить, коли Ігор, подолавши двоє дверей, зовнішні і внутрішні, переступив поріг, йому на якусь крихітну долю секунди здалося, ніби він бачить за столом якусь безформну масу, темно-брунатну купу плоті, в'язку і розпливчасту. Але вже в наступну секунду ті обриси зникли, стрімко згрупувавшись у кощаву й ставну постать режисера.

– О, це дуже добре, що ви зайшли, шановний, – Метелецький зиркнув на нього поверх окулярів. – Сідайте.

Ігор сів, стиснувши коліна, потім трохи розслабився, закинув ногу на ногу й упіймав на собі погляд режисера. Той усміхався.

– Ви у нас актор... третьої категорії?

– Четвертої, – поправив Ігор. До третьої йому було ще далеко, років два або й три. Якщо провідних ролей не грати.

– Четвертої, – погодився Метелецький. – Але, незважаючи на це, ми вирішили пропонувати вам одну з головних ролей у новій постановці. Навіть, я б сказав, головну роль. Найголовнішу, я б сказав.

– Он як? – Ігор не знав, що відповідати. Він перевів погляд з обличчя режисера на завішані театральними афішами стіни його кабінету.

– Саме так! – Режисер потягнув паузу. – Ми й справді зупинились на вашій кандидатурі. Ви вже скільки у нашому театрі?

– П'ять років... – Ігор напружив пам'ять. Ні, справді, таки п'ять повних, шостий іде від минулого серпня.

– Ну, ось бачите, – невідь-чому вдоволено протягнув режисер. – Цілих п'ять років. Можна сказати, добру частину вашого молодого життя ви провели у цих стінах! Тож, мабуть, пора вже й категорію підвищувати, і за серйозні ролі братися. Як ви гадаєте, пора? – У погляді режисера крізь окуляри змішалися щира батьківська приязнь і насторожене очікування відповіді.

– Гм... Може... мабуть, пора... – видавив із себе Ігор. – Але ж... здається, головну роль у цій постановці має виконувати Семен Маркович? Хіба ні?

– Так! Так, шановний! – Худорляве обличчя Метелецького розпливлось, наскільки це було можливо, у посмішці, ніби й приязній, проте дещо зверхній. – Семен Маркович теж гратиме царя Едіпа! Вас це дивує?

– Ні. Ні, не дивує. – Ігор вирішив нічого не запитувати, нехай все з'ясується саме собою.

– Ось і добре! Ви вже ж лишіть, будь ласка, право режисерові на його особистий творчий пошук! – з притиском вимовив Метелецький, прибираючи усмішку з обличчя. – В моєму потрактуванні цього твору царя Едіпа можуть виконувати і два, і три, і чотири актори, скільки вже я вважатиму за потрібне!

– Еге ж... Так. Добре, я не проти. – Ігор відчув, як у шлунку неприємно гусне порожнеча. – Я просто так запитав...

– Отож, шановний! – Метелецький начебто вже повернувся до попереднього доброзичливого стану. – Зараз ви повертайтеся на сцену, і за кілька хвилин ми почнемо першу репетицію. Семен Маркович нам підказуватиме перебіг дії, і ми намітимо, так би мовити, основну канву спектаклю. Згода?

– Ага. Тобто так, авжеж, згода... – Ігор відчайдушно вдихнув повітря й наважився на запитання: – А чи не можна попросити... аванс? Бо нам же не платили з минулого літа. А в мене дружина і донька маленька...

– Аванс? – Режисер замислився. Видно, Ігореве запитання дещо збило його з пантелику, бо думками він уже був на сцені, у стихії вільної творчості. – Ах так, аванс!.. Звісно, аванс! Ну що ж, я сьогодні ж потелефоную, віддам розпорядження бухгалтерії.

– Дякую! – Ігор просяяв. – Дуже вам дякую! То я можу йти? В значенні – на сцену?

– Так, йдіть і чекайте. Я маю ще пару хвилин попрацювати над планом постановки. – І режисер Метелецький знову підсунув до себе розгорнутого блокнота. Вже з дверей, озирнувшись, Ігор зауважив, що режисер, ледь-ледь висолопивши язика, малює на всю сторінку велике коло.

\* \* \*

В залі було напівтемно й порожньо. Скраю, в першому ряду, сидів Семен Маркович, підперши голову рукою. Пов'язка на голові цього разу вже була чиста, проте на чолі й над очима замість учорашнього йоду було густо помащено зеленкою. Подряпини ствердли і проступали дедалі чіткіше пунктирним струпом, де грубшими лініями, а де й зовсім тоненькими. Вони віялом тяглися з-над очей угору і зникали під пов'язкою.

Зауваживши Ігоря, старий актор стрепенувся й навіть, як здалось, усміхнувся. А Ігореві в напівтемряві зали знову трапилося секундне видіння: неначе в Семена Марковича з голови, з лоба, звідкись із-під пов'язки, тягнувся аж під стелю світлий золотистий протуберанець, звивистий промінь, який розсипав навколо дрібні мерехтливі іскри. Втім, він скліпнув – і видіння минулося.

– Сідайте біля мене, доки репетиція не почалася. Побалакаємо. – Семен Маркович указав на місце поруч. Ігор опутився у крісло. Вони з Кушніром досі ніколи довго наодинці не розмовляли – тільки тоді, як курили у дворі й той раптом згадав загадкового короля. Але то й не справжня розмова була, а так – спільне вдихання нікотину.

– Я маю вам дещо розповісти з того, що пригадав. – Семен Маркович повернув і схилив голову, тюрбан пов'язки таки й далі трохи збивався, налазячи йому на очі. – Отож ваш герой живе з прийомними батьками, не знаючи, що насправді він – син царя. І сам він цар, розумієте?

– Не зовсім... – Ігор наморщив чоло. У шлунку смоктало дедалі сильніше.

– Ну, бачите, вся п'еса побудована на цьому його незнанні й на відкритті страшного для нього знання...

– А чому «страшного»? – Ігор таки примусив себе думати про п'есу, а не про відчуття в животі. – Що в цьому страшного?

– Так отож. У кінці він, дізнавшись, що вбив свого батька й і одружився зі своєю матір'ю, йде за місто і там на самоті виймає собі очі.

– То ви?.. – Ігор нарешті починав щось розуміти.

– Так. Я гратиму Едіпа в другій частині спектаклю. Так вирішив режисер.

– Та ні. Я не про те. – Ігор перейшов на шепіт, хоча крім них у залі нікого й не було. – Ви що, вивчали такі твори, коли навчалися у тому, як його, театральному?..

— ...Інституті. Так. Вивчав. Ми тоді класику штудіювали, і то ретельно... — Кушнір кивнув головою, і пов'язка ще більш насунулась на обличчя. — Так що й досі, як бачите, дещо пам'ятаю.

Позаду відчинилися двері до зали, й крізь них увірвалося блаженське світло з коридору та гамір кількох голосів. Режисер Метелецький у супроводі групки акторів прямував центральним проходом поміж рядами.

— Ось! Наші головні герої вже тут! — він широким жестом вказав на Ігоря й на Кушніра. — Два царі! Два Едіпи!

— Їх що, буде два? — запевняючим голосом запитав хтось із акторів, котрі супроводжували Метелецького.

— Так! Їх буде двоє! Зрештою, я, як режисер, маю право на творчий пошук! — режисер говорив це, явно кокетуючи. Навряд чи хтось у театрі, та й у всьому місті, міг би поставити під сумнів право режисера Метелецького на творчий пошук. — До речі, щоб я потім не забув, — він довірливо схилився над Ігорем і перейшов на тихе, приватне туркотіння, — я переговорив з бухгалтерією. Після закінчення репетиції можете підійти отримати аванс...

— Дякую! — Ігор не зумів сказати цього так само приватно. Прозвучало голосно і пафосно. Режисер довірчо поклав йому руку на плече:

— А тепер прошу на сцену. Зараз я вас усіх розставляю так, як бачу на початку дії. Так, ви, Ігоре, ходіть сюди, ближче, ближче... Тож тут добре буде. А ви, Семене Марковичу, в першій частині будете не Едіпом, а тим пророком...

— Оракулом... — поправив режисера Кушнір.

— Ну, нехай оракулом, — поморщився Метелецький.

— Де я стою? — запитав старий, повільно піднімаючись на сцену.

— Ви?... Ви зараз не стоїте, а виходите з-за лаштунків. А ви, Ігоре, ви чуєте мене?..

— Так, чую, — відгукнувся Ігор.

— Ви в цей час відтискаєтеся від підлоги. Це буде символізувати вашу втечу з дому. Тобто не вашу, а вашого героя, персонажа, розумієте?

— Розумію... — знову відказав Ігор, дещо невпевнено цього разу.

– Так ось, ви тут, на краю, лежите і відтискаєтеся, відтискаєтеся, відтискаєтеся... До речі, скільки разів ви можете відтиснутися?

– Не знаю. Разів двадцять, може, тридцять.

– Мало! – Режисер трохи спантеличено замислився. – А якщо ви будете відтискатися не до повної знемоги, а так, разів по десять? Зачекайте! – раптом голосно заволав Метелецький, звертаючись уже не до Ігоря, а до всіх на сцені. – Чекайте! Пророкові потрібен поводитир! Адже він сліпий! Він же сліпий, так, Семене Марковичу?

Кушнір кивнув з протилежного краю сцени.

– Тоді справді потрібен поводитир! Або – поводитирка! – Творче натхнення осяяло кощавувате обличчя режисера. – Ану, Ларисо, ходіть сюди! Станьте біля Семена Марковича! Трохи спереду! Отак, отак!..

– Але ж я начебто Іокаста... – несміливо пробурмотіла молоденька акторка, яку Ігор бачив, може, вдруге чи втретє. Та сама, що вчора, ніяковіючи, запитувала про текст п'єси.

– Будете, будете! Будете ви й Іокастою, і окастою, і бокастою! – Метелецький аж захлинувся, реготнувши від власного вдалого жарту. – А зараз ви хлопчик-поводир. У сліпого пророка!

– Оракула, – знову поправив його Кушнір.

– Ну добре, оракула, – погодився з ним режисер. – Це ж не принципово. Глядач все одно різниці не відчуває. Тепер ви, Ігоре, відтискайтеся, давайте, давайте!..

Ігор ліг на підлогу і зробив кілька відтискань. У животі смоктало й крутило. А режисер у цей час перебував у вирі творчого пошуку, шугав і ширяв у ньому, намагаючись використати мить натхнення по максимуму. Він спустився зі сцени до зали, відбіг десь на рівень п'ятого чи шостого ряду і звідти продовжував давати свої вказівки:

– Ларисо, ідіть повільно! Ви ж сліпого ведете! А ви, Семене Марковичу, не одну руку їй на плече покладіть, а обидві. Отак і йдіть за нею слідом. Ігоре, ви в цей час відтискаєтеся! Скільки зможете, Ігоре, якнайбільше.

Ігор напружився й почав відтискання: одне, два, три, чотири... Від напруги знову на мить привиділося, ніби він бачить там, під сценою, переплетення труб, але брудні дошки тут-таки заступили видиво.

\* \* \*

Коли Ігор отримував аванс, його руки тремтіли. Відтиснутися за час репетиції довелося разів, мабуть, зо двісті – не підряд, звичайно ж. Нічого він із задуму режисера не розумів – зрештою, і сам Метелецький, мабуть, не дуже знав, чого він хоче від акторів. Крім проходів по сцені Кушніра з Ларисою та відтискань Ігоря від підлоги, жодних свіжих ідей йому цього дня до голови так і не прийшло. Тому він після години занять відпустив усіх, крім Кушніра, в якого намагався випитати якнайбільше реплік з тексту древнього й малознаного автора Софоклеса.

Ігор же притьмом помчав до заповітного віконця. Передпліччя натомлено бриніли. Одночасно хотілося пити, їсти, курити і в туалет за малою потребою. Касирка ж як на зло почала вимагати посвідку особи – на щастя, документ знайшовся у внутрішній кишені куртки. Врешті жадана відомість була подана йому у віконечко – трафарет затуляв усі інші прізвища, крім його власного. Ігор поставив закарлючку наприкінці рядка й перерахував банкноти. Сума була не бозна-якою, та все ж це було краще, ніж нічого. Поділивши гроші на дві частини – більшу і меншу, – він подався до буфету. Дорогою навідав туалет, і в момент випорожнення знову здалося, ніби за змивним бачком унітаза він бачить ізсередини буфет, стійку з кавовим апаратом, пластмасові стаканчики, серед яких самотньо стояла порцелянова чашка з відбитим вушком. Посуд стояв під кавовим апаратом, з боку буфетниці, його затулила чиясь спина, – та видіння знову щезло. Більшу частину грошей Ігор заховав разом з посвідкою до внутрішньої кишені, а меншу затис у кулаці й звернув до буфету. Пиріжок з лівером, варене яйце і кава (розчинна, як завжди) мали його порятувати. Пиріжок був перепечений, яйце тріснуло, коли його варили, і добра частина білка витекла, натомість під шкаралупою була холодна, каламутна і брудна вода. А от каву йому дали у порцеляновій чашці, з відбитим вушком. Ігор чомусь навіть не здивувався цьому, швидко втамувавши голод, він просто випив гіркуватий, не вельми міцний напій, утер губи й пішов на службовий вихід курити.

Сигарет також не було. Вирішивши купити курива дорогою додому, він стрельнув сигарету в робітників сцени і, розминаючи її тугі овальні боки, попрямував до трамвайної зупинки.

На зупинці стояло з півтора десятка людей. Трамвая не було, тільки з боку мосту показався зустрічний. Він пригальмував, і з нього почали виходити пасажери. Ігор нарешті розкурив тугу й вологу сигарету, пустив дим, затягнувся й перевів погляд на людей, котрі переходили трамвайну колію в рідкій імлі вологої зимової сльоти...

Попереду всіх у сірому демісезонному пальті, високо підіймаючи ноги у бурках, ішла стара жінка, майже бабця. Ігор упізнав її – вона працювала гардеробницею в театрі і, здається, ще на півставки прибиральницею. Принаймні з відром і зі шваброю він її теж бачив. Жінка вже перейшла колію, коли її обігнав високий тип у куцїй спортивній куртці. Тут стара послизнулась, автоматично вхопилася за рукав спортивної куртки, чоловік обернувся, простягнув руку, щоб підтримати жінку під лікоть, принагідно зиркнув їй в обличчя і...

– Ах ти сука! Плямки! Всі сюди! Плямки! Чуєте? – загорлав здоровило, висмикуючи свого рукава з пальців старої. Жінка заточилась і сіла на брудну, просмолену землю одразу біля колії. Вона гепнулась, аж підскочила, її зуби клацнули, а голова закинулася назад. Смикнувшись, жінка остаточно впала на спину, горілиць. Здоровань розмахнувся ногою і з усієї сили вдарив її в голову, десь над вухом.

Від зупинки, на якій стояв Ігор, до них уже бігли трое чоловіків і молода жінка чи, може, дівчина. Вони усі з розгону приєднались до побоїща. Тісно оточивши стару, почали методично завдавати ударів ногами. Товкли хвилини зо дві. Нарешті один з чоловіків просто вистрибнув на тіло, яке вже лежало нерухомо, і, піднімаючи високо ноги в колінах, каблуками почав гостро топтати шию, голову і груди. Решта стояла довкола, відхекуючись.

Ігор відвернувся, затягнувся сигаретою, аж вона зашкварчала. Краєм ока, боковим зором, зауважив, що інші люди на зупинці, з тих, хто не кинувся добивати, також відводять або опускають погляди. Було гірко, в шлунку знову засмоктало.

Четверо вбивць повернулись на зупинку, їхні очі горіли, вони розмовляли між собою нервово, уривчастими фразами. Слух вихоплював з їхньої балачки переважно вигуки – «ну ти й дав!», «а він її!», «а вона ще й дригалася!».

Підійшов трамвай, і вся четвірка, повна власної значущості, попхалася на передні двері. Ігор за звичкою пішов у хвіст вагона, та в останню мить вирішив не сідати у трамвай. Він застебнув куртку під саме горло, запхав руки до кишень і пішов пішки. Перейшов міст, на якому з верхів'їв ріки сильніше віяв студений вітер, та проминув іще дві зупинки, доки аж на третій його наздогнав наступний трамвай.

Додому знову дістався, як уже стемніло. Ліда зустріла його у вузькому коридорі в тому самому халаті, з розпущеним волоссям. Слабенька лампочка під стелею висвітлювала тіні в неї під очима, запалі, ледь обвислі щоки, ямку в глибині довгої худі шиї. Ігор упіймав себе на суміші жалю й відрази, яка терпким гірчичником обгорнула чи то серце, чи то шлунок.

– Я гроші приніс... – почав він з приємної звістки. Проте Ліда радості не виявила.

– А я малу до батьків відіслала. Бо ж невідомо було, дадуть тобі платню чи ні.

Ігор витяг з внутрішньої кишені заздалегідь відкладені крупні банкноти і простягнув дружині. Вона взяла жмут папірців і, навіть не глянувши на них, заховала до кишені халата.

– Їсти будеш?

– Якщо е...

– Я позичилась у сусідки, то трохи купила. Яець, хліба, картоплі.

– Добре зробила. Тепер можна й борг віддати.

– То вже, мабуть, завтра. Бо, кажуть, як стемніє, то грошей віддавати не можна.

– Які ми забобонні. Але я й мав на увазі – завтра.

Ігор раптом упіймав себе на думці, що сприймає розмову з дружиною цілком відсторонено, немов радіопостановку, котра звучить собі пласким і монотонним дзижчанням із радіоточки на стіні. Він неспішно роздягнувся і пройшов до кухні.

Ліда зайшла за ним, почала гриміти посудом. За вікном було темно і бридко, брудні сірі краплі сповзали вниз по склу. Тьмяна лампочка під стелею раптом на мить спалахнула яскраво і згасла. Не промовивши й слова, дружина вийняла з настінної шафки свічку, запалила її, поставила на край столу.

– Це, електрику вимкнули чи лампочка перегоріла?

– Може, й одне, й друге заразом. Не знаю...

Помовчали. Ігор дивився, як у кухонному присмерку рухається постать дружини, ріжучи хліб, розігрівуючи на плиті картопляний суп, переливаючи його до глибокої тарілки. На мить привиділось, ніби десь там, у глибинах її халата, клубочиться темно-брунатна безформна п'явка, здіймаючись догори, трохи не просуваючи своєї голови крізь щілину-запах над грудьми. Чи, може, в сутінку це так метушилась тінь від свічки на столі? Голова трохи гула якимсь дрібним електричним дзижчанням, згадка про побачене на зупинці саднила в глибині пам'яті. У напівтемряві перед очима все мерехтіли якісь сіро-райдужні кола й овали.

Один з таких овалів якось зовсім непомітно трансформувався в обід глибокої тарілки, у якій парувала жовтувата, трішки каламутна рідина з терпкуватим, не вельми свіжим запахом. Ігор занурив ложку, трохи побовтав і почав сьорбати, майже не відчуваючи смаку страви. Черствуватий сірий хліб теж кутулявся у роті, як вата.

«Чому з віком усе в житті так втрачає смак?»

Думка знову прийшла різко, ословеснено. Не відчуття, а саме думка, чітка і стисла, як конспект. Ігор стрепенувся, усвідомивши це – думку про думку чи, ще сказати б, усвідомлення думки. Так уже з ним бувало, але давно, років у одинадцять-дванадцять, на межі дитинства й ранньої юності, коли починаєш замислюватись над собою: хто я, що я, чим я відрізняюся від інших. У ті роки Ігореві подобалось думати про те, як саме він думає.

Інколи такі роздуми наринали на нього просто в школі під час уроків. Тоді він цілковито губив нитку оповіді вчителя й отямлювався під регіт однокласників – викладач, запримітивши його відстороненість, звертав на це увагу й називав його на ім'я, на прізвище двічі, тричі. Тоді Ігор шарівся, ніяковів, і разом з ніяковістю в серце приходила образа – на вчителя, на учнів у класі, на батьків, на всіх, хто не був у ту мить ним, не розумів, що діється у нього всередині. Шкіру обсипало дрібним, неприємним приском, він щулився, підвівшися з-за парти, впирався поглядом у носики черевиків і так само, як зараз, чітко, словесно думав: «Я не такий! Я інакший! Вони не розуміють!»

За кілька років, ближче до закінчення школи, він вже навчився опановувати себе в такі моменти. Приск по шкірі ніде не підівся, проте Ігор уже звик до цього відчуття і майже не щулився, – тільки поза коміром, там, де шия переходить у хребет, неймовірно чухалося, свербіло. Він зводив до купи лопатки, через що випростувався, розгортав плечі, смикав догори підборіддям, і співрозмовникам інколи видавалося, що юнак поводить зверхньо.

В дорослому житті ці відчуття заглухли – тільки інколи, в миті прикрих побутових незручностей, доводилося, не змінюючи виразу обличчя, з усієї сили підтискати пальці на ногах. Це здебільшого допомагало – вся енергія напруги конденсувалась там, де ніхто не міг її зауважити. Тільки робити це було зручніше не стоячи, а сидячи за столом у кабінеті начальства чи за столиком у буфеті. Чи на лавці в парку або на госпдворі.

Але зараз, удома, на кухні, перед Лідою соромитися не було чого. Та, власне, він і не соромився – пригадав Ігор, з чого розпочався ланцюжок його асоціацій, – просто чіткість думки раптом вразила тією вже призабutoю яскравістю раннього підліткового віку.

Ложка шкрябнула по дну тарілки. Звук був не різким, проте неприємним: тертя металу об кераміку. Ігор відклав ложку.

Ліда мовчки постелила. Вони роздяглися, задмухнули свічку й лягли. У темряві Ігор намацав плече дружини, ковзнув рукою на груди. Почав їх гладити – так само без жодного слова, тамуючи дихання. Невдовзі її смочки ствердли й завібрували під пальцями. Хвилини близькості були швидкими й механічними. Коли все було скінчено, Ігор перевернувся обличчям до стелі й глибоко відітхнув. Хотілося курити, проте вставати з ліжка було ліньки. Ліда ж, повернувшись обличчям до стіни, тихо-тихо прошепотіла: «Дякую. Добраніч». За кілька хвилин її дихання стало рівномірним і спокійним. Ігор заснув, слухаючи віддих дружини. Рожеві кола концентрично розійшлися перед очима, широко, ще ширше, і він провалився у їхню конусоподібно-спіральну глибину з чіткою, намальованою на темному тлі світлими літерами думкою: «Чому все у житті з часом так втрачає смак?»

Прокинувся він від усвідомлення, що вже давно лежить з розплющеними очима й дивиться у стелю. Годинник показував шосту з хвилинами. Встав тихо, навшпиньках пробрався в кухню й заварив собі чаю. Посьорбав його з крайцем хліба, віддмухуючи на край кухля тверді стеблинки заварки. Повернувся до кімнати, знайшов свій одяг на стільці в кутку. З

дому вийшов теж нечутно: Ліда ще спала. Ранкове місто неквапно копошилося слабо організованим мурашником, люди в темних куртках і пальтах сунули по вулицях у напрямку автобусних і трамвайних зупинок – хто повільніше, хто швидше. Сіявся дрібний колючий сніжок. За ніч ґрунт підмерз, проте було помітно, що удень все мусить відтанути й перетворитися на щоденне брудне місиво, яке вже кілька місяців чвакало під ногами й колесами.

«А до весни ще далеко...» – подумалося, і знову чітко, реально, словесно.

Трамвай підповз повільно, задрижав, роззявив до половини роздубані двері. Ігор увійшов, за звичкою пробрався у хвіст вагона. Салон, розпихаючи пасажирів, рухалася жіноча постать, але це була не кондукторка. Стара сива жінка в чорній хустці, чорній куфайчині й чорній спідниці (взуття її Ігор не бачив), рівномірно похитуючись усім тілом з боку в бік, закотивши очі під лоба, мандрувала в його бік, рипучим голосом примовляючи:

– А ще у Книзі було сказано, що перед кінцем світу з'являться нові болісті у світі і числом їх буде сім. То вже з'явився СПІД, з'явилася болість Ебола, з'явився Альценгеймер, а тепер ось і п'ятнишки на очах появляються! І не буде вам нікому прощення, і нікому раю не побачити, якщо не покається й не увіруєте, якщо від гріхів своїх не відмовитесь! Горе грішникам! Горе нечестивим! Покриються струпом тіла їхні, і очі ім вигинуть, і сліпі блудитимуть у темряві й гинутимуть цілими містами! Покайтеся, нечестивці!

Ігор повернувся обличчям до заднього скла, втупився в сто разів бачений краєвид: брудні вантажівки, які, розбризкуючи грязюку, перетинають трамвайні колії і в'їжджають до розкритих воріт якихось баз, цементних заводів, сталеливарних майстерень та інших важливих підприємств, на яких щодня виробляли продукцію і здобували хліб насущний трударі його міста.

Тим часом баба у чорному вже стояла просто в нього за спиною. Ігор озирнувся, ковзнув по ній поглядом (хустка, голова, обличчя) – і тільки й зауважив, що кілька довгих сивих волосин на гострому поморщеному підборідді. Трамвай зупинився. «Завод упаковочної тари!» – оголосив водій. Стара востаннє вигукнула своє «покайтеся!» і несподівано спритно, майже граціозно збігла сходами у вологий, промерзлий простір зупинки. Коли трамвай рушив, Ігор встиг побачити, як баба, піднявши майже до очей чорного коміра й заховавши долоні до кишень куфайки, всією скоцюрбленою постаттю різко пірнула у відхилену іржаву браму заводу.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<http://www.litres.ru/oleksandr-rvanec/hvoroba-l-benkrafta-morbus-dormatorius-adversus-ponuri-y-roman/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Переклад Бориса Тена.